

ПОСИЛЕННЯ ПРАГМАТИЧНОГО ВПЛИВУ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ТЕКСТУ ЗАВДЯКИ ВЗАЄМОДІЇ ВИРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ СИНТАКСИСУ

Мелкумова Т. В. Посилення прагматичного впливу публіцистичного тексту завдяки взаємодії виражальних засобів синтаксису.

У статті розглядається інтенсифікація комунікативно-прагматичних функцій публіцистики синтаксично-стилістичними засобами.

Ключові слова: комунікативно-прагматична функція, виражальний засіб, публіцистичний стиль.

Мелкумова Т. В. Усиление прагматического влияния публицистического текста благодаря взаимодействию выразительных средств синтаксиса.

В статье рассматривается интенсификация коммуникативно-прагматических функций публицистики взаимодействием синтаксико-стилистических средств.

Ключевые слова: коммуникативно-прагматическая функция, выразительное средство, публицистический стиль.

Melkumova T. V. Intensification of pragmatic influence of publicistic's text due to co-operation of syntactic expressive means.

The article considers the communicative-pragmatic functions of the publicistic in condition of usage of syntactic expressive means.

Key words: communicative-pragmatic function, expressive mean, publicistic style.

Прагматично потужні публіцистичні тексти реалізують різноманітні комунікативно-прагматичні функції, що є засобами впливу на поведінку та свідомість людей у процесі спілкування. Комунікативно-прагматичні функції публіцистичного мовлення поділяються на функції повідомлювальної та переконувальної настанови. Повідомлювальними функціями є актуалізаційна (нагадування), власне репрезентативна (повідомлення), експозитивна (підстави та аргументи повідомлень), корегувальна, посилювальна (сенсibiliзуюча), стверджувальна та ін.

До переконувальних функцій належать апелятивна (функція привернення уваги реципієнта), волюнтативна (директивна), експресивна, комісивна (обіцянка), оцінна. При переконанні мовець аргументовано впливає на слухача, намагається змінити його ментальний стан, змусити погодитися з певною думкою, пристати на ту чи ту позицію. Повідомлення має помірнішу прагматичну впливовість. Проте й власне фактуальна інформація здатна змінити погляди, вартісні орієнтири, змодельовати свідомісні стереотипи світобачення. Прагматична сила мовлення підвищується при використанні стилістичних мовних засобів, зокрема синтаксичних.

Виражальні засоби синтаксису класифікують залежно від природи виразності синтаксичної моделі. Виразність може бути спричинена розширенням структури (градація, паралелізм та ін.), її редукцією (безсполучниковість, еліпсис та ін.), зміною порядку розташування

компонентів (інверсія, хіазм та ін.) тощо. Засоби всіх різновидів увиразнюють публіцистичні тексти, а взаємодія стилістичних фігур ще потужніше посилює прагматичний вплив публіцистики.

Мета нашої розвідки – установити роль взаємодії виражальних засобів синтаксису в інтенсифікації прагматичного впливу публіцистичного мовлення. Джерельною базою послужили матеріали журналів «Дніпро» і «Сучасність»; виступи учасників телешоу «Дуель», «Один за всіх», «Свобода слова», «Шустер live» і «Я так думаю».

Аналіз мовного матеріалу виявив, що взаємодія виражальних засобів завжди допомагає маніфестації кількох комунікативно-прагматичних функцій, наприклад: *Але навіть у тій самій брюссельській угоді – яку підписували, до речі, і попередній президент, і попередній прем'єр – головна вимога – навіть крик європейців – була: «Шановні, створіть ринок. Ви й досі працюєте в умовах української соціалістичної економіки, яку формує ваш так званий «ринковий» уряд»* [СС, 19.04.2010]. Фігури розширення синтаксичної структури – епанортоза (уточнення: *яку підписували, до речі, і попередній президент, і попередній прем'єр; навіть крик*), симплока (*попередній*), ампліфікація, риторичне звертання (*шановні*) сприяють реалізації мовленнєвим контекстом актуалізаційної, оцінної та волюнтаривної функцій. Пор.: *Але навіть у тій самій брюссельській угоді, підписаній попередніми президентом і прем'єром, головною вимогою було: «Громадяни України, створіть ринок. Ви й досі працюєте в умовах української соціалістичної економіки, яку формує ваш так званий «ринковий» уряд»*. Текст, з якого вилучено стилістичні фігури, більш сконденсований за змістом. Разом з тим фрагмент майже позбавлений емоційності, яка ще трохи жевріє завдяки підсилювальній частці *навіть* і зневажливому зауваженню *так званий «ринковий»*. Зниження синтаксично-стилістичної виразності викликало й зменшення прагматичної впливовості висловлювання.

Виражальні засоби синтаксису посилюють прагматичний вплив і такого тексту: *Не можна сказати, що не було спроб вплинути на той негативний процес, який тоді набирив оберті. Спроби чинилися, та ще й які!* [Дн, 2006, № 9–10, с. 117] – епіфонема (*та ще й які*) і риторичне ствердження логічно наголошують на достовірності інформації (з позицій автора). Емоції мовця передає слухачам звернення: *Чому ти не зняв із себе недоторканність, не пішов зараз з ним у суд? Чому? Чому ти не відповів тим людям на Черкащині, які 20-гривневі купюри зараз називають «несторками»?* [СС, 05.10.2007]. Контекст реалізує і кілька функцій – власне репрезентативну (остання предикативна частина), апелятивну, оцінну, експресивну, актуалізаційну (імліцитно; пресупозиція: *політик не зняв із себе недоторканність, не пішов у суд, не відповів людям*); посилювальну, маніфестації якої сприяють єдинопочаток, ампліфікація, риторичне питання й інверсія.

Взаємодія стилістичних засобів синтаксису простежується й на прикладі такого поліфункційного фрагмента: (1) *Пане Олійнику, Ви дуже багато говорили про реформи і про те, що хтось повинен взяти відповідальність на себе за ці реформи...* (2) *Я дійсно хотів би, щоб в Україні щось відбулося.* (3) *Тому що ми, знаєте, в такому болоті сидимо років так уже останніх 20...* (4) *І от тільки перемелюємо ті самі слова: «реформи», «реформи», «реформи»...* [СС, 30.08.2010]. Текст виконує різні комунікативно-прагматичні функції – бехабітивну й актуалізаційну (1), декларативну (2), експозитивну, оцінну, експресивну, посилювальну, власне репрезентативну (3) та ін. Наприклад, реалізації експозитивної функції реченнями (3, 4) сприяють такі стилістичні синтаксичні фігури: інтерпеляція (звернення до реципієнта: *знаєте*), інверсія (*років так уже останніх 20*), усичення, епаналепсис (контактний повтор: *«реформи», «реформи», «реформи»*).

Поєднання виражальних засобів синтаксису та взаємодія прагматичних функцій посилюють вплив і такого публіцистичного тексту: (1) *Задумайтесь хоч на мить: що, яку інформацію (не кажу вже про кіно та всілякі шоу!) щодня нав'язують нам телебачення й преса, котрі панують у нашому інформаційному просторі?* (2) *У чому найпримітніша ознака цієї інформації?..* (3) *Насамперед у прагненні до сенсації будь-якою ціною* [Дн, 2002, № 9–10, с. 105]. У наведеній надфразній єдності мовець використав кілька стилістичних фігур: риторичне питання (1), паралепсис (мовець повідомляє саме про те, що начебто збирався приховати), риторичний оклик (*не кажу вже про кіно та всілякі шоу!*), антипофору – запитання та відповідь (2, 3), ампліфікацію (1, 2). Спрямованість переважно на переконання свідчить про відповідність тексту основній функційній настанові стилю.

Розглянемо такий публіцистичний фрагмент: *Якщо він нам збрехав, – він вам збрехав! – якщо з вашої кишені витягнули гроші, хоча казали про те, що туди ті гроші поставлять, – він не може керувати країною, він не може бути депутатом, він не може номінуватися в голову сільської чи міської, чи будь-якої ради. Тому що це є брехун. Це є політичний злодій. Це є політичний шахрай, який витягнув ваш голос* [СС, 30.08.2010]. Синтаксичний паралелізм (*він нам збрехав, – він вам збрехав* та ін.), риторичне ствердження, антитеза, ампліфікація й анафора посилюють переконувальну функційну настанову мовлення. Загалом контекст реалізує оцінну й стверджувальні функції, ілюструючи гармонійний функційний дуалізм між двома настановами публіцистики – переконанням і повідомленням.

Подекуди в комбінації стилістичних фігур провідна роль у посиленні прагматичності висловлювання належить тому чи тому засобу. Так, додавати експресивного навантаження публіцистичному тексту може анаподотон (установлений компонент) в оточенні інших фігур: 1) *Якщо там,*

де сьогодні українці становлять $\frac{3}{4}$ всього населення, на 100 корінних мешканців припадає лише 7 газет українською мовою, а на 100 росіян – 54 російськомовні газети, не говорячи вже про потужну дію щедро виплеканих імперією зла російськомовних (і російських за духом) електронних ЗМІ, то чи можна вважати, що припинилося багатовікове змосковщення України? [Дн, 2000, № 7–8, с. 3]; 2) Я – зустрічне запитання – чого ж ви, коли створювали коаліцію, не могли навіть написати хоч би одного слова свого оригінального? [Д, 22.11.2007]; 3) За ситуації, яка склалася в сучасній Україні, будь-яка мисляча владна верхівка повинна була б уже давно визначитися і з пріоритетами і внутрішньої і зовнішньої політики. І таки **(от уже краще не придумаєш!)** «чьотко слєдовать намечєнним курсом» [С, 2001, № 10, с. 86]; 4) Досить розгорнути видане в Італії інтерв'ю **(400 сторінок!)** патріарха Алексія II, щоб дізнатися, що уніатизм – це насправді «псевдоморфоз» православ'я (ця теза належала ще російському теологу Георгію Флоровському), що УГКЦ становить собою певну перешкоду на шляху діалогу РПЦ з Святим Престолом, що Росія завжди захищала невдячну Малоросію **(sic!)**^[мак!] «від релігійної експансії Заходу», що «єкуменізм» – це насправді «прозелітизм», і що Росія, називаючи себе «святою», висловила тим самим свою «духовну самосвідомість» [С, 2007, № 10, с. 81]. В останньому прикладі анаподотон двічі виражений окличною конструкцією. Стилистичні засоби сприяють тут вираженню авторської іронії, обурення мовця.

Парцеляція може бути й основною, і допоміжною фігурою при створенні прагматично потужного висловлювання, пор.: (1) *І справді, від цієї мас-медійної пошесті, що почала вже загрожувати самому існуванню людини, є дуже простий і надійний рецепт: свобода кожного закінчується біля його носа й порога, іншому сюди – зась! **Навіть через радіо- чи телефір*** [Дн, 2002, № 9–10, с. 107–108]; (2) *Займаючись візуальними реалізаціями, кіно цей орган [яким людина відчуває] вилучає. **Вирізає. Інколи – вириває*** [Дн, 2002, № 9–10, с. 108]. Градуйовані парцельовані елементи прикладу (2) маніфестують посилювальну функцію.

Активно функціонують у публіцистичному мовленні риторичні оклики: *Психічний захист людини від маніпулювання її свідомістю різко послаблюється, якщо не руйнується взагалі. **Ось для чого потрібна була лібералам «шокова терапія»! Ось звідки дивовижні успіхи психотерапевтичних телевізійних і стадіонних шоу Кашипировського та Чумака. Ось чому 50-мільйонний освічений народ так безборонно дав себе ошукати і обікрасти!..*** [Дн, 2002, №. 9–10, с. 102]. Надфразна єдність увиразнена ще й висхідною градацією (*різко послаблюється, якщо не руйнується взагалі*), синтаксичним паралелізмом, ампліфікацією окличних речень, завдяки чому посилюється пояснювальне значення всього мовленнєвого контексту.

Взаємодія паралелізму й анафори сприяє виконанню текстом корегуючої й інших комунікативно-прагматичних функцій: *Ну, вибачте, це не є реформою підняття цін на газ. Це не реформа. Це називається «підняття цін на газ». Не є реформою підняття пенсійного віку. Це називається просто «підняття пенсійного віку». Не є реформою взяти 15 мільярдів доларів кредит у МВФ. Ну, це просто позичити ще 15 мільярдів, щоб ми вже винні були не 100 мільярдів <...>, а 115 мільярдів доларів* [СС, 30.08.2010]. Фрагмент імпліцитно реалізує актуалізаційну функцію (пресупозиція: *підняті ціни на газ, збільшений пенсійний вік, узяття позика*); експлікує корегуючу, апелятивну й оцінну функції.

На протиставленні та паралелізмі побудований такий мовленнєвий уривок: *Подивіться, що відбулося за останній період часу: начебто ми маємо ту саму Конституцію – правда ж, Конституцію ніхто не змінював? Ті самі закони маємо, навіть той самий офіс Президента на четвертому поверсі Банкової. Тільки є одна відмінність: Президент Ющенко, який діяв за цією самою Конституцією, мав одні повноваження; Президент Янукович, який діє за цією самою Конституцією, має зовсім інші повноваження* [СС, 30.08.2010]. Наведена надфразна єдність є поліфункційною. Виконання висловлюванням провідних прагматичних завдань «нагадування» та «констатація нової інформації» уможлиблюється і використанням кількох виражальних засобів – паралелізму, риторичного питання (*правда ж, Конституцію ніхто не змінював?*), антитези, інтерпеляції (*Подивіться*) та ін.

Комунікативно-прагматичний вплив масмедійного мовлення може бути посилений взаємодією таких фігур: 1) тмезиса (вставки задля характеристики, оцінки та виразу емоцій) й антитези: *Об'єктивно виходить так, що оцю місію порятунку людства від американізму, чи то від єврейсько-американської плутократії, – місію, про яку марно мріє чи нібито мріє хитрий Жириновський, – взяли на себе чи приписали собі деякі відлами ісламського фундаменталізму, насамперед бен Ладен та його прихильники* [С, 2001, № 12, С. 71-72]; 2) анафори, ампліфікації та паралелізму: *Панове, давайте не будемо іти в академічні теми. Давайте не будемо говорити про трагедії з точки зору політиків. Чому? Дуже просто. ...Давайте хоч в цьому будемо рівними з ними* [Д, 22.11.2007]; 3) антипофори (запитання та відповідь) і градації: *Чи це додає коаліції зміцнення, єдності й дає їй більш крашу, потужну перспективу? Я не знаю* [ОЗВ, 14.04.2008]; 4) *Це будуть депутати і від вашої Соціалістичної партії, і від інших політичних партій. Це будуть депутати, яких обере народ* [СС, 05.10.2007] – анафори, ампліфікації, епіфонемі (*Це будуть депутати, яких обере народ*).

Отже, взаємодія кількох виражальних засобів синтаксису підвищує комунікативно-прагматичний вплив тексту. Зокрема публіцисти поєднують у своїх висловлюваннях засоби як однієї групи за типом трансформації

вихідної синтаксичної моделі (наприклад, ампліфікація, симплока, контактний повтор, паралелізм тощо), так і різних груп (антитеза й тмезис, риторичне питання й інтерпеляція, оклик і градація та ін.). Поліфункційний, увиразнений стилістичними мовними засобами публіцистичний текст здатний різнобічно впливати на реципієнтів – актуалізуючи чи повідомляючи нову інформацію і переконуючи адресатів у правильності тих чи тих авторських світоглядних позицій.

Список використаних джерел

- Д – «Дуель», ток-шоу (ТРК «Україна»)
- Дн – «Дніпро», журнал (м. Київ)
- ОЗВ – «Один за всіх», ток-шоу («1 канал»)
- СС – «Свобода слова», ток-шоу (ICTV)
- С – «Сучасність», журнал (м. Київ)
- ШЛ – «Шустер live», телешоу (ТРК «Україна»)
- ЯТД – «Я так думаю», ток-шоу («1+1»)

Стаття надійшла до редакції 2.11.2011 р.